

ПРО ДЕЯКІ ВАЖЕЛІ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

*Г.М. Азаренкова, К.І. Вишняков,
Харківська філія Української академії банківської справи*

Інвестиційна сфера потребує поглибленого дослідження, оскільки вона відіграє ключову роль в економіці держави. Тільки за допомогою реальних інвестицій можна забезпечити структурну перебудову народного господарства, науково-технічний прогрес і рішучий підйом економіки держави. Протягом багатьох років інвестиційна сфера дестабілізуюче впливала на економіку України через величезне незавершене будівництво, збільшуючи дефіцит держбюджету, поглинаючи без будь-якої віддачі масу матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Технічне і моральне старіння основних виробничих фондів, великі наднормативні запаси товарно-матеріальних цінностей у промисловості стали причиною спаду виробництва і, як наслідок цього, зменшились обсяги вкладів в інвестиційну сферу.

Найбільш загальними показниками, що характеризують інвестиційний процес, є валовий внутрішній продукт (ВВП), обсяги капітальних вкладень та їх співвідношення (різниця у темпах зростання).

Таблиця 1

**Темпи зростання капітальних вкладень і ВВП в Україні,
% до відповідного періоду попереднього року**

Показники	Роки									
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1. Валовий внутрішній продукт	91,3	90,1	85,8	77,1	87,8	90,0	97,0	98,1	99,6	106
2. Капітальні вкладення	92,9	63,1	89,7	77,5	71,5	78	91,2	106,1	100,4	111,2
Різниця пунктів	0,6	-27	3,9	0,4	-16,3	-12,0	-5,8	8,0	0,8	5,2

Найголовнішою проблемою перехідного періоду залишається створення дійових джерел фінансування інвестиційної сфери, що значною мірою залежить від ефективного управління державою інвестиційним процесом.

Однією із складових ефективної інвестиційної політики є грошово-кредитна політика держави, яка, з одного боку, здійснює обслуговування діючого виробництва, надаючи йому можливість утримувати наявний рівень, а з іншого – забезпечує регулювання інвестиційним процесом.

Впродовж останніх років в Україні точиться дискусія щодо грошово-кредитної політики держави в умовах перехідної економіки. Виникає питання: кредитна рестрикція чи кредитна експансія потрібні нині кризовій українській економіці? Впродовж 1996-1997 рр. НБУ проводило політику кредитної експансії через зниження облікової ставки, що повинно було призвести до збільшення питомої ваги довгострокових кредитів, зростання обсягів інвестицій, але, на жаль, суттєвого збільшення частки довгострокового кредитування в ці роки не відбулося (табл. 2).

Таблиця 2

**Кредити, надані комерційними банками
суб'єктам господарювання України**

Роки	Встановлена облікова ставка НБУ	Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання України		
		у відсотках до попереднього періоду	Питома вага в загальному обсязі, %	
			короткострокових кредитів	довгострокових кредитів
1992	80	10р	95,4	4,6
1993	190	9р	97,4	2,6
1994	225,9	16р	88,7	11,3
1995	131	246	89,3	10,7
1996	62,3	140	88,9	11,1
1997	24,6	127	89,4	10,6
1998	61,6	211	81,6	18,4
1999	50,0	162	77,6	22,4
2000	30,6	129	82,1	17,9

Азіатська криза 1997 р. змусила підвищити рівень облікової ставки та резервних вимог щодо комерційних банків, тобто перейти до політики “дорогих грошей”. Але держава поступово все ж таки знижує облікову ставку. З початку 1999 р. НБУ, зважаючи на стан грошово-кредитного ринку, періодично коригував облікову ставку в бік її зниження (табл. 2). При цьому за 2000 р. суттєво знизилися середньозважені процентні ставки за кредитами в національній валюті, направленими на розвиток основних галузей економіки, зокрема, в промисловості – з 59,6 % річних у січні до 36,8 % річних у грудні, сільському господарстві – з 62,7 до 38,2 % річних у грудні, будівництві – з 60,5 до 41 % річних.

Така кредитна політика сприяла тому, що за період з 1998 по 2000 р. частка довгострокових кредитів підвищилась майже вдвічі (табл. 2), але цього обсягу недостатньо для економіки України, бо кредити залишаються ще “дорогими” та малодоступними.

Зрозуміло, що подальше зниження облікової ставки НБУ призведе до активізації кредитної діяльності комерційних банків і відповідного збільшення попиту на кредити під інвестиційні проекти підприємств. Мабуть цей шлях потребує значного часу.

На нашу думку, на сучасному етапі найбільш доступним засобом ефективного розвитку підприємств є здійснення активної амортизаційної політики. Система амортизаційних відрахувань є одним із найдоступніших чинників економічного впливу держави на інвестиційні процеси в країні.

У світовій практиці амортизаційні відрахування є основними джерелами фінансування виробничих капіталовкладень, передусім у технічне оновлення виробничих основних фондів. У розвинутих країнах на амортизацію припадає 60-70 % інвестицій в основний капітал. На такому рівні цей показник був у 80-х роках у СРСР і Україні. В кризові роки відбулося різке послаблення ролі амортизації в економічних процесах, частка амортизації в капіталовкладеннях у промисловості знизилась до 30 % у 1992-1996 рр. і до 15-20 % у 1997-1999 рр.

І все ж таки за світовим досвідом амортизація розглядається як основне джерело фінансування інвестиційної діяльності підприємств.

В Україні така політика започаткована введенням в дію з 1 липня 2000 р. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 7 “Основні засоби”. Згідно з Положенням (стандартом) амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів:

- прямолінійного;
- зменшення залишкової вартості;
- прискореного зменшення залишкової вартості;
- кумулятивного;
- виробничого.

При цьому прогресивним є те, що підприємствам надається можливість самостійно обирати метод амортизації та застосовувати норми і методи нарахування амортизації основних засобів, передбачених податковим законодавством (ст. 26, 28 Положення (стандарту)).

У світовій практиці поширені такі варіанти амортизації:

а) лінійний, за яким амортизація об’єктів основних фондів відбувається рівними частками, виходячи з їх первісної вартості;

б) прискорений, при нормальному періоді спрацювання основних фондів 7 років та нормах амортизації відповідно у першому-сьомому роках – 15, 30, 20, 15, 10,5,5 %;

в) прискорений, при нормальному періоді фізичного спрацювання та морального старіння об’єктів основних фондів 5 років і нормах амортизації відповідно 15, 22, 21, 21, 21 %;

г) прискорений, при нормальному періоді спрацювання основних фондів 3 роки та нормах відповідно 25, 36, 39 %.

Варіанти “а”, “б” передбачені законодавством України, а варіанти “в” і “г” – законодавством США.

З метою поживлення інвестиційного процесу в країні доцільно застосувати метод прискореної амортизації (варіант “б”), за яким підприємствам надано право самим прискорювати амортизацію основних фондів за цим варіантом.

Це такий метод нарахування амортизації, за якого протягом перших років чи всього амортизаційного періоду забезпечується випереджаюче зростання нагромадженої суми амортизаційних відрахувань порівняно з дійсними темпами втрати засобами праці споживчих властивостей і вартості.

Підвищення норм амортизації у перші роки їх запровадження збільшує собівартість продукції, але у перспективі це збільшення компенсуватиметься економією затрат на ремонт машин і устаткування завдяки прискоренню темпів вибуття застарілої і спрацьованої техніки. Підвищення норм амортизації створює передумови обмеження фактичного строку служби техніки її службою до першого капітального ремонту. Таке скорочення фактичних строків служби дасть змогу наблизити їх до строків морального старіння техніки, які сьогодні, в умовах високих темпів науково-технічного прогресу, визначаються зміною моделей техніки у виробництві. Тим самим досягається головне – прискорюються темпи оновлення основних фондів на сучасній техніко-технологічній основі. Вибуття спрацьованої техніки в строки до проведення капітального ремонту дає повну економію затрат на такий ремонт. Але, на жаль, цей метод поки що не знайшов поширення в Україні.

У США вдосконалення амортизаційної політики відбувалося у 1971, 1981 та 1986 р. шляхом впровадження скороченої тривалості амортизаційних періодів і зростанням масштабів прискореної амортизації. У результаті такої політики промислові підприємства отримали можливість за рахунок амортизаційних відрахувань фінансувати майже 70 % інвестицій, що призвело до прискореного оновлення виробництва.

Прискорена амортизація знайшла своє відображення в Україні з 1 липня 1997 р. у Законі “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 р.

Нова система амортизації діє вже три роки, що дало змогу виявити як позитивні, так і негативні сторони цієї системи. В основному вона надала переваги лише рентабельним підприємствам.

Подальше накопичення позитивного досвіду та вдосконалення на цій основі державної амортизаційної політики дасть можливість підприємствам перейти до більш ефективних методів амортизації, що, в свою чергу, дасть поштовх інвестиційним процесам у державі.